
Nerecenzované články, recenze a informace

EUROPEAN SOCIAL SURVEY (ESS) A VÝZKUMNÉ KONSORCIUM ESS ERIC Klára Plecítá (Sociologický ústav AV ČR)

European Social Survey (<http://www.europeansocialsurvey.org>) je evropský sociálněvědní výzkumný projekt založený v roce 2001. Tento projekt je řízen sedmi výzkumnými institucemi – Centre for Comparative Social Surveys, City University (Velká Británie), NSD (Norsko), GESIS (Německo), The Netherlands Institute for Social Research/SCP (Nizozemsko), Universitat Pompeu Fabra (Španělsko), University of Leuven (Belgie) a University of Ljubljana (Slovinsko). Jeho cílem je umožnit dlouhodobý mezinárodní srovnávací výzkum evropských společností za podmínky dodržení metodologických standardů a principů ekvivalence [Jowell 1998]. Hlavní činnost ESS spočívá v přípravě a realizaci mezinárodních kvantitativních výzkumů hodnot, postojů, chování a sociodemografických a sociostrukturálních charakteristik populací evropských zemí. Výzkumná šetření probíhají každé dva roky.

Sběr dat probíhá pomocí standardizovaných instrumentů: kontaktního formuláře, hlavního dotazníku a metodologických doplňkových dotazníků. Kontaktní formulář slouží pro záznam vývoje kontaktu s respondentem a pro záznam pozorování okolí bydliště respondenta. Hlavní dotazník a doplňkový dotazník slouží pro záznam standardizovaného *face-to-face* rozhovoru s respondentem. Doplňkové dotazníky obsahují Schwarzovu baterii pro měření hodnotových orientací a metodologické testy otázek obsažených v hlavním dotazníku. Hlavní dotazník se skládá ze dvou částí, z nichž každá obsahuje přibližně 120 položek. První část, tzv. jádrový modul dotazníku, opakovaně sleduje řadu významných sociálněvědních témat: postoje k demokracii (spokojenost s demokracií, legitimita demokracie, důvěra v instituce, politická orientace...), zapojení se do politiky (zájem o politiku, politická participace, volební chování...), sociální a politické orientace (individuálizace, viktimizace, postmaterialismus...), využívání médií a komunikace, sociálně politické identity (národní identita, etnocentrismus, xenofobie, patriotismus...) a sociodemografické a sociostrukturální charakteristiky populací.

Druhá část dotazníku, tzv. rotační moduly, je věnována aktuálním specializovaným tématům. V letech 2002 až 2011 to byla:

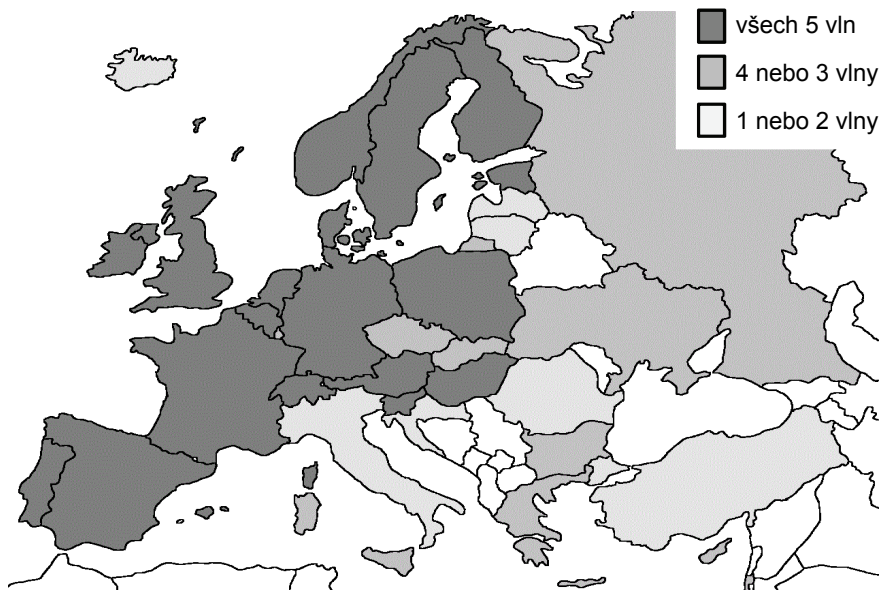
- ESS Round 1: Občanství, občanská angažovanost a demokracie
Imigrace (postoje k imigraci)
- ESS Round 2: Ekonomická morálka
Vyhledávání zdravotní péče
Rodina, práce a blahobyt
- ESS Round 3: Osobní a sociální blahobyt: vytváření indikátorů pro prosperující Evropu
Časování života: organizace životní dráhy v Evropě
- ESS Round 4: Zkušenosti a vyjádření ageismu
Postoje k sociálnímu zabezpečení v měnící se Evropě

- ESS Round 5: Práce, rodina, blahobyt: důsledky ekonomické recese
Důvěra v trestní spravedlnost: evropská komparativní analýza

V roce 2012/2013 probíhá šetření ESS Round 6 s tématy Osobní a sociální blahobyt a Jak Evropané rozumí a hodnotí demokracii a v roce 2014/2015 budou rotační moduly ESS Round 7 věnovány tématům Sociální nerovnosti v oblasti zdraví a jejich determinanty a Postoje k přistěhovalcům a jejich předkům. Na témata rotačních modulů jsou pravidelně vypisovány tendry. Na designu vítězných modulů, které vybrala vědecká rada projektu (Scientific Advisory Board), se podílely mezinárodní týmy pod vedením Kenetha Newtona, Iana Prestona, Roberta Eriksona, Sjoerda Kooikera, Susanne Karstedt, Felicie Huppert, Francesca Billariho, Dominica Abramse, Stefana Svallforse, Duncana Gallieho, Jonathanu Jacksona, Hanspetera Kriesiho, Anthonyho Heathe a Terjeho Andrease Eikema.

Na projektu ESS spolupracuje celkově 36 evropských zemí. V některých byla realizována jedna vlna šetření, v mnohých všechny vlny (graf 1). Data ze všech vln (národní z každé vlny, mezinárodní z každé vlny i spojená data z několika vln) jsou k dispozici v režimu „open access“, uživatelé je po registraci mohou spolu s dokumentací volně stahovat na webových stránkách datového archivu Norwegian Social Sciences Data Service (<http://ess.nsd.uib.no>). Archiv má v současné době již téměř 50 000 registrovaných uživatelů převážně z řad vědců a vysokoškolských studentů. Archiv provozuje také **EduNet** – výukové stránky zaměřené na vybraná témata: vážení v ESS, víceúrovňové modelování, regrese, imigrace, blahobyt, rodina, gender a práce, sociální a politická důvěra, hodnoty (Schwarz).

Graf 1. Dosavadní účast v programu European Social Survey

Zdroj: ESS.

Projekt však nabízí i další vzdělávací aktivity – nepravidelné metodologické kurzy **ESS Train** a aktuální **ESS Short Visits Programme**. Jde o maximálně čtyřdenní studijní návštěvy v sedmi hlavních výzkumných institucích, z nichž každá nabízí individuální konzultace v rámci své specializace:

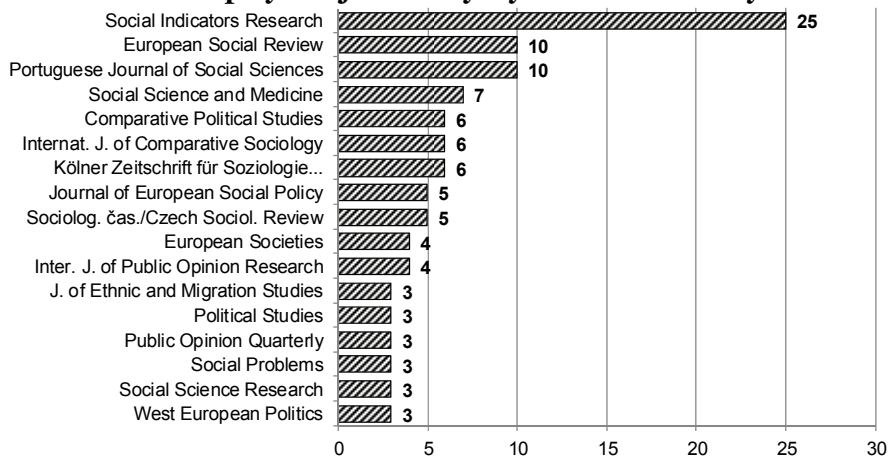
- Centre for Comparative Social Surveys, City University (Londýn, Velká Británie) – design výzkumu v mezinárodní perspektivě, příprava dotazníků, smíšené způsoby dotazování (mixed mode design), vývoj postojových indikátorů, vedení velkých infrastruktur v sociálních vědách;
- Norwegian Social Science Data Services (Bergen, Norsko) – archivace a distribuce dat a metadat, kvalita dat, zlepšování přístupu k datům;
- GESIS, Leibniz Institute for the Social Sciences (Mannheim, Německo) – výběry, překlad dotazníků, monitorování terénního sběru dat, měření kvality dat, vedení velkých sociologických výzkumů;
- Netherlands Institute for Social Research/SCP (Haag, Nizozemsko) – výzkum témat v oblasti veřejné a sociální politiky, výzkum kvality života, sociální reportování;
- Research and Expertise Centre for Survey Methodology, Universitat Pompeu Fabra (Barcelona, Španělsko) – reliabilita a validita dat v mezinárodním výzkumu, chyby měření, efekt formulace otázek a metod sběru dat na výsledky a srovnatelnost dat;
- Center of Survey Methodology, KU Leuven (Lovaň, Belgie) – kontaktování respondentů, odmítnutí rozhovoru, efekt tazatele, efekt okolního prostředí, měření ekvivalence v mezinárodním výzkumu;
- University of Ljubljana (Lublaň, Slovinsko) – měření v sociologickém výzkumu, sociální sítě, výběry, vážení, lineární modely a komunikační technologie ve výzkumu.

Krátké stáže v těchto výzkumných centrech jsou vhodné i pro postgraduální studenty. Přihlásit se lze na webových stránkách ESS v sekci „Resources“ a podsekci „Competence Centre Visits“. Všem vybraným stážistům jsou hrazeny cestovní náklady, náklady na ubytování, stravné a kapesné.

Od roku 2002 vzniklo díky projektu ESS také velké množství vědeckých prací – v současnosti je evidováno 2116 publikací na výzkumná témata sledovaná ve výzkumných šetřeních a asi 370 metodologických publikací.¹ Grafy 2 a 3 ukazují, ve kterých zemích vzniklo nejvíce publikovaných článků a které časopisy otiskly nejvíce článků využívajících dat z ESS. Podle titulů časopisů je zřejmé, že ve sledovaných letech byla infrastruktura ESS přínosem hlavně pro sociologii, sociální politiku, politologii a migrační studia, novější publikace však přicházejí i z kriminologie, právní vědy, psychologie a dalších sociálněvědních oborů.

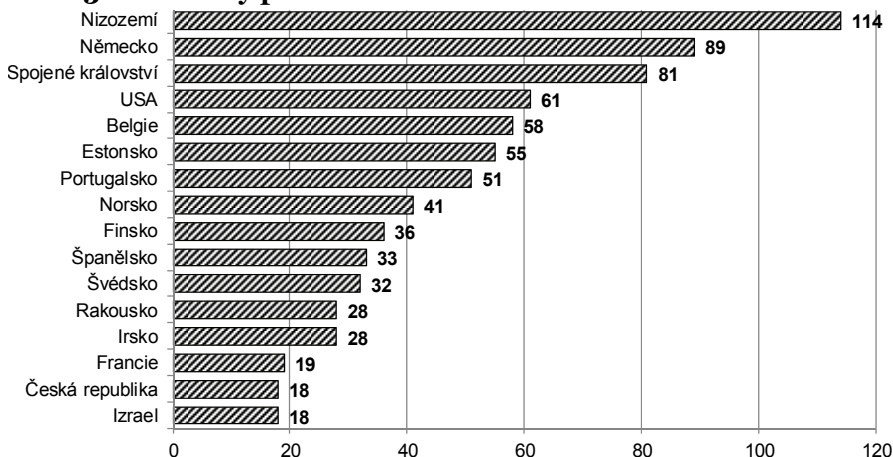
¹ Zdrojem těchto dat jsou databáze Business Source Premier (EBSCO), Communication & Mass Media Complete (EBSCO), Emerald Fulltext (Emerald), ERIC (EBSCO), JSTOR, Library, Information Science & Technology (EBSCO), LISA (CSA), Military & Government (EBSCO), Oxford Journals, ProQuest Central (PQ), PsycArticles (Ovid), PsycINFO (Ovid), SAGE Journals Online, Social Services Abstracts (CSA), SocINDEX with Full Text (EBSCO), Sociological Abstracts (CSA).

Graf 2. Časopisy s největším výskytem článků s daty ESS

Poznámka: Pouze tematické články, 2004 – 2010, N = 294.

Graf 3. Články podle země autora

Poznámka: Pouze tematické články, 2004 – 2010, N = 887.

Zdroj pro graf 2 a graf 3: Malnar, B. 2012. ESS-DACE Outreach. Bibliographic Monitoring. 1-st DACE National Coordinators' Meeting, Mannheim, 30–31 January.

Úspěšná vědecká spolupráce na projektu ESS bude v roce 2013 institucionalizována založením mezinárodního výzkumného konsorcia ESS ERIC, v němž budou členy Velká Británie, Belgie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Kypr, Litva, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a Švýcarsko. Přístup však není uzavřen ani pro ostatní země. Český uzel ESS je na Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i., a účast v projektu i v konsorciu ESS ERIC je podporována Ministerstvem školství,

mládeže a tělovýchovy (projekt č. LM2010012) v rámci Velkých infrastruktur pro výzkum, vývoj a inovace.

Literatura:

Jowell, R. 1998. „How Comparative Is Comparative Research?“ *American Behavioral Scientist* 42 (2): 168–177. Dostupné z: <http://www.soc.aau.dk/fileadmin/user_upload/kbm/VoF/Kurser/2010/Research-design/litterature/Jowell-Roger-Comparative-research.pdf>.

LETNÍ METODOLOGICKÁ ŠKOLA INSTITUTU GESIS

V KOLÍNĚ NAD RÝNEM – SRPEN 2012

Johana Chyliková (*Sociologický ústav*)

V srpnu letošního roku jsem měla možnost zúčastnit se letní metodologické školy, kterou ve spolupráci s Univerzitou v Kolíně nad Rýnem pořádá německý institut GESIS. Tato organizace, celým názvem GESIS Institut – Leibniz-Institute for the Social Sciences, je jednou z evropských základen pro výzkum a výuku v oblasti metodologie sociálních věd. V evropském kontextu má GESIS v tomto oboru výsadní postavení, neboť výraznou část svých aktivit směřuje právě do oblasti studia výzkumného designu a kvality dat a disponuje velice obsáhlým a užitečným archivem dat pro sociálněvědní výzkum. Organizace se dále zabývá monitoringem sociálních změn a provozuje programy využití nových technologií v sociálních vědách.

Své aktivity v oblasti výuky metodologie se GESIS v tomto roce rozhodl rozšířit, a proto jsem spolu s desítkami dalších studentek a studentů měla možnost účastnit se první *GESIS Summer School of Methodology*, která se konala v prostorách Univerzity v Kolíně nad Rýnem ve dnech 9. až 25. srpna 2012. Letní škola byla uspořádána s cílem nabídnout zájemcům vysoce kvalitní školení v oblasti technik a metod kvantitativního šetření a otevřena byla všem, kteří se zajímají o výzkum v oboru sociologie, politologie, ekonomie, pedagogiky, demografie či epidemiologie.

Program výuky byl rozdělen do více než desítky kurzů. Hlavní kurzy byly pětidenní s celodenní výukou, dále GESIS nabídl i dvoudenní, tzv. *refresher courses*, jež měly účastníkům pomoci získat znalosti a schopnosti, které potřebovali k úspěšnému absolvování hlavních kurzů. *Refresher courses* nabízely zdokonalení ve znalostech designu šetření, strukturního modelování v programu Mplus, bayesiánské statistiky a kvalitativních metod. Témata hlavních kurzů byla tato:

- Design dotazníku
- Komplexní design výběrového souboru, vážení, odhad rozptylu a efekt designu
- Modelování chyb měření
- Sběr dat a školení tazatelů
- Výzkum se sběrem dat prostřednictvím pošty
- Výzkum prostřednictvím webu
- Smíšené metody